

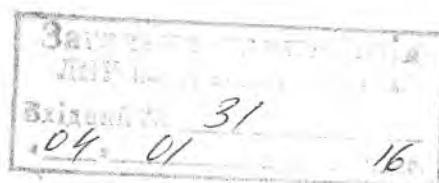
Відгук
офіційного опонента на дисертацію Хомюк Наталії Сергіївни
«Сучасна система джерел права України: загальнотеоретичні
аспекти», що подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних
наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія
політичних і правових учень

Динамічність процесів, що відбуваються у вітчизняній правотворчості сприяє створенню різнорівневої системи регламентації суспільних відносин, яка покликана забезпечувати ефективне правове регулювання. Втім, відомо, що високий рівень динамізму спричиняє не лише прогресивні здобутки, але і низку деформацій, які можуть вести до регресу.

Питанням забезпечення прогресу та запобігання регресивним проявам у вітчизняній системі джерел права України приділяється достатня увага як у юридичній науці, так і юридичній практиці.

Відомо, що питання зовнішніх форм (джерел) права не обділені увагою наукової як вітчизняної, так і зарубіжної спільноти, зокрема вони висвітлювалися у працях: Бошно С., Буткевича В., Вопленка М., Гурової Т., Зівса С., Поленіної С., Тіхомірова Ю. та інших, проте значно менше уваги приділялося питанням функціонування та розвитку системи джерел права. У вітчизняній юридичній науці цим питанням присвячені спеціальні дослідження, зокрема: Кармазіної К., Пархоменко Н., Тополевського Р. Втім і до тепер малодослідженими залишаються питання природи та структури системи джерел права України, механізму взаємодії нормативно-правових приписів, реформування, трансформації та тенденцій розвитку вітчизняної системи джерел права в сучасних умовах.

Усе це і визначає актуальність теми цього дисертаційного дослідження.



Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у виявленні закономірностей функціонування та розвитку сучасної системи джерел права України.

До положень та висновків, що характеризуються науковою новизною слід віднести наступні.

У роботі систематизовано висловлені у юридичній літературі позиції щодо природи та поняття системи джерел права, поглиблені знання про них, виявлено основні ознаки структури сучасної системи джерел права України, на основі яких сформульовано визначення її поняття як внутрішньої будови, яка відображає взаємоузгодженість та взаємодію нормативно-правових приписів у межах нормативно-правових інститутів, галузей інших системних утворень, їх угруповання, що забезпечує цілісність системи в цілому з метою належного правового регулювання (С. 130).

Охарактеризовано основні структурні частини системи джерел права України: галузеву, функційну та джерельну та поглиблено знання про них (С. 93-129).

Виявлено основні ознаки правової трансформації, на основі яких сформульовано визначення поняття «правова трансформація» під якою розуміється процес змін, перетворень, формування нових істотних властивостей, структури, форми об'єктивації відповідного правового явища (С. 153).

Природа ж правової трансформації передбачає перехід від менш високого рівня впорядкованості до більш високого, тобто цей процес, не є рівномірним і на різних етапах проходить в різних формах.

Це дозволило здобувачеві виокремити такі основні форми: часткову, неповну, повну (С. 153, 173, 179).

А також зробити висновки про те, що часткова трансформація відображає спосіб змін лише в певних елементах чи властивостях правового явища; неповна – в значній кількості структурних частин, властивостей правового явища, свідчить про появу деяких нових властивостей, частин, повна –

відображає перетворення правового явища в цілому, перехід на новий рівень (С. 153-154, 179).

Ці положення та висновки є важливими та необхідними в контексті створення ефективної системи способів та засобів трансформації системи джерел права України.

В ході дисертаційного дослідження виявлено основні ознаки трансформації сучасної системи джерел права України, а саме: вона є процесом змін, перетворень; формується на підставі чітких критеріїв її структуризації; складається із уніфікованих нормативно-правових приписів у межах галузевої структури, які формуються, насамперед під впливом європейських правових стандартів; характеризується урізноманітненням зовнішніх форм (джерел) права; зростанням значимості координаційних зв'язків; наявністю ефективного механізму взаємодії нормативно-правових приписів у межах системи джерел права; створенням умов для правового розвитку, забезпеченням ефективного правового регулювання; наявністю компактного, збалансованого, якісного нормативно-правового комплексу.

На основі цих ознак сформульовано визначення поняття «трансформація сучасної системи джерел права України» (С. 162, 174).

Зрозуміло, що така конструкція «трансформованої системи джерел права України» містить елементи наукового прогнозування, які дозволили створити гіпотетичну наукову конструкцію майбутньої системи джерел права України.

В її основу були покладені ті властивості системи джерел права, які вже сформувалися, деякі тенденції її розвитку, властивості правової трансформації в цілому.

Така модель має не лише теоретичну, а й практичну значимість – дозволяє вибрати правильний напрям для трансформаційних процесів, підібрати найбільш ефективні способи та засоби трансформації.

В той же час, здобувач реально оцінює ті процеси, які відбуваються в Україні в цілому, та у правовій сфері зокрема, і робить висновок, що для чинної

вітчизняної системи джерел права притаманний перехідний період від реформування до часткової трансформації (С. 179).

А тому у ході дослідження аналізується таке явище як правове реформування, виявляються ознаки правового реформування, а також реформування сучасної системи джерел права України (С. 135, 149) і формулюється визначення понять: правове реформування, «реформування сучасної системи джерел права України». Під останнім автор розуміє процес оновлення, удосконалення вітчизняного нормативно-правового комплексу нормативно-правової регламентації, що спрямований на забезпечення належного правового регулювання та умов переходу до трансформації (С. 149).

Видається, що акцентування уваги на цих положеннях є важливим для визначення реального стану, в якому знаходиться сучасна система джерел права України, для створення ефективного механізму реформування та умов переходу до трансформації.

Окрім цього, автор звертає увагу і на те, що сучасному періоду притаманні не лише реформаційні, а й деформаційні зміни (С. 172, 177), на які слід також реагувати шляхом створення способів та засобів як реформування, так і трансформації.

Важливими видаються положення та висновки, в яких автор виявляє співвідношення між поняттями «правова трансформація» і «правовий розвиток», «правове реформування», «правова модифікація» (С. 154-155, 173, 178), адже це дозволяє скласти чітке уявлення про природу процесів, які відбуваються у сучасній системі джерел права України.

Цінними як для розвитку теорії джерел права, так і для правотворчої практики є положення та висновки, які поглиблюють знання про механізм взаємодії нормативно-правових приписів у межах сучасної системи джерел права України. В дисертації виокремлюються основні типові способи та засоби забезпечення збалансованості нормативно-правових приписів; визначається структура механізму взаємодії нормативно-правових приписів; основні типи

взаємодії у вітчизняній системі джерел права; основні способи встановлення та підтримання зв'язків (С. 165-166, 179-180).

Всі ці положення та висновки є обґрунтованими та належно аргументованими завдяки відповідному методологічному інструментарію, сучасним досягненням галузевої та загальнотеоретичної юриспруденції; правотворчої практики, опрацюванню значної кількості наукових джерел, аналізу чинного законодавства як вітчизняного, так і зарубіжного.

Дисертаційні положення є достатньо апробованими.

Положення та висновки дисертаційного дослідження можуть використовуватися у науково-дослідній сфері для подальшого розвитку теорії джерел права, загальної теорії права в цілому; у національній правотворчості в ході удосконалення вітчизняної системи джерел права; у навчальному процесі – для підготовки підручників, посібників, у ході викладання таких дисциплін як: «Загальна теорія права», «Теорія правотворчості».

Звертаючи увагу на позитивні моменти дисертації Хомюк Н. С., необхідно зазначити, що в ній є і такі положення та висновки, які викликають зауваження чи потребують пояснення автора під час публічного захисту.

1. Позитивно оцінюючи проведену у дисертації систематизацію позицій щодо природи та поняття «системи джерел права», уточненої авторської позиції щодо її ознак та поняття, в той же час не можна погодитися з тим, що всі ці ознаки та поняття повністю притаманні вітчизняній системі джерел права (С. 65-66, 175). Адже, автор у наступних розділах веде мову про специфічні закономірності, які притаманні сучасній системі джерел права України; проблеми її функціонування та розвитку, способи та засоби їх подолання. Мабуть, авторові слід було б висловити свою позицію щодо цього під час публічного захисту.

2. Виникає питання і щодо розмежування понять: «система джерел права», «система права», «система нормативно-правових актів», «система законодавства». Це співвідношення аналізується у підрозділі 2.2. дисертації «Співвідношення поняття «система джерел права» із суміжними поняттями»

(С. 56-64). Якщо питання про розмежування понять: система джерел права, система нормативно-правових актів, система законодавства є важливими як уточнення природи цих явищ, так і для правотворчої практики, то питання їх співвідношення із системою права нині є доволі дослідженими у юридичній літературі, і, мабуть, потребує меншої наукової уваги. Достатньо було зіслатися на те, що у юридичній літературі їх співвідносять як форму та зміст. Адже, відомим є те, що система права – це сукупність норм права, яка відображає внутрішню будову позитивного права.

3. Погоджуючись із авторським визначенням поняття «трансформація сучасної системи джерел права України» як процесу змін, перетворень основних показників спрямованих на формування компактного, збалансованого, якісного нормативно-правового комплексу з метою забезпечення ефективного правового регулювання, правового розвитку, разом з тим, не можна у повній мірі погодитися із застосуванням у ньому словосполучення: «основні показники» (С. 162, 174). Про які показники йдеться у визначенні поняття: це природа, структура, форми об'єктивації нормативно-правових приписів чи це нормативно-правові приписи, угруповані в інститути, галузі та інші системні утворення? Видається, що використання цього словосполучення без пояснення його змісту лише ускладнює розуміння поняття «трансформація сучасної системи джерел права України».

4. Доцільно було б поповнити перелік основних тенденцій розвитку сучасної системи джерел права України. Автор до них відносить: подальше урізноманітнення джерел права, зокрема можливість використання судових нормативно-правових прецедентів, впровадження у національний правовий простір джерел права ЄС; уподібнення нормативно-правової регламентації під впливом європейських правових стандартів (С. 172, 180). До них можна було б віднести скорочення кількості нормативно-правових приписів; створення нових нормативно-правових інститутів, галузей; нових зовнішніх форм об'єктивації нормативно-правових приписів тощо. Окрім цього, чому ці тенденції розвитку вітчизняної системи джерел права є лише позитивними, і чи не суперечить це

теорії розвитку, згідно з якою розвиток відбувається, якщо виникають суперечності, їх зіткнення і розв'язання цих суперечностей спричинило появу нових явищ.

5. Видається, що робота б збагатилася і завдяки пропозиціям для суб'єкта правотворчості. Важливими видаються такі пропозиції стосовно структури сучасної системи джерел права, її природи, способів та засобів реформування та трансформації вітчизняної системи джерел права для забезпечення ефективності сучасної системи джерел права.

Ці зауваження та дискусійні положення, хоча і потребують обговорення під час публічного захисту, проте не впливають в цілому на позитивну оцінку проведеного дисертаційного дослідження і не перешкоджають оцінити його як завершену роботу, що вирізняється науковою новизною, в котрій розв'язане нове наукове завдання, що полягає у виявленні закономірностей функціонування та розвитку сучасної системи джерел права України.

Положення та висновки дисертаційного дослідження, що містять елементи новизни, належно обґрунтовані, є внеском у науку загальної теорії права, зокрема у теорію джерел права.

Основні положення та висновки дисертації відображені в 11 публікаціях, зокрема 6 з яких опубліковані у фахових виданнях, а 1 з них – у зарубіжному, та 5 тез – у збірках на науково-практичних конференціях.

Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації.

Дисертаційне дослідження відповідає профілю наукової спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

В цілому дисертаційне дослідження «Сучасна система джерел права України: загальнотеоретичні аспекти» відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року, а її автор Хомюк Наталія Сергіївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності

12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

**Кандидат юридичних наук,
доцент,
доцент кафедри
загальноправових дисциплін
Харківського національного
університету внутрішніх справ**

І. М. Погрібний

